

LITERACY-PÆDAGOGIK: NOGLE GANGE SKAL SPROGET STRÆKKES, FØR DET KAN BØJES RIGTIGT

Korrekthedskultur og manglende eksperimenter med sprog er blandt årsagerne til, at tosprogede elever halter bagud, når det gælder danskkompetencer. Vi skal møde den sproglige diversitet med et fokus på 'kan' frem for 'kan ikke', lyder rådet fra Helle Pia Laursen, der er forsker på DPU, Aarhus Universitet.

Ide danske 0.-klasser vil der efter sommerferien både sidde en Kareem, en Aurelija og måske en Sam, og sandsynligheden for, at de bliver lige så gode til at læse og skrive dansk som deres kammerater med mere dansk-klingende navne, inden de forlader skolen, er ikke blevet større end tidligere.

“På trods af at det langt fra er et nyt fænomen med tosprogede børn i skolerne, viser flere undersøgelser, at vi ikke er i mål med at give børnene de sproglige kompetencer, de har brug for. Det skyldes både, at vi har undervurderet den udfordring, den sproglige diversitet er, og at der har manglet viden om området,” lyder det fra Helle Pia Laursen.

Hun er lektor på DPU, Aarhus Universitet, og har de sidste ti år stået i spidsen for en forskergruppe, der har fulgt tosprogede børn i fem klasser hen over hele deres skoleforløb. Her har forskerne undersøgt børnenes

dansktilenelse, som den helt konkret udfoldede sig i praksis.

“Vi igangsatte undersøgelsen for at tage børnene alvorligt. Vi ville tættere på, hvad der egentlig foregår, når de lærer

dansk i skolen – vi ville bag om tallene og avisoverskrifterne. For hvad er det

egentlig for nogle processer, der er involveret, når man lærer at læse og skrive på flere sprog? Hvilke didaktiske refleksioner og hvilke pædagogiske greb er relevante i klasser med stor sproglig diversitet? Der er meget opmærksomhed omkring de tosprogedes læsning og skrivning, især lige når de store internationale undersøgelser som PISA offentliggøres, men der er reelt meget lidt viden om, hvilke læreprocesser der er involveret. Vores ambition var at bidrage til udviklingen af en literacy-pædagogik, der ramte den sproglige diversitet, vi ser i dag, på baggrund af viden om børnenes faktiske læse- og skrivprocesser,” siger Helle Pia Laursen.

»Børnene møder, bruger og blander mange forskellige sprog i deres hverdag«

Helle Pia Laursen

Ingen one size fits all-pædagogik

På baggrund af projektet har forskerne blandt andet udviklet nogle begreber, man kan tale om feltet med, og de har skrevet bøger og andre materialer til læreruddannelsen. En af konklusionerne er, at man ikke kan tale om en one size fits all-pædagogik.

“Alle klasserum er forskellige, og den sproglige diversitet er kun blevet mere kompleks i de senere år, fordi vi jo lever i en globaliseret verden. Børnene har mange forskellige forudsætninger – nogle er lige ankommet til landet, andre er vokset op her, men taler flere sprog i deres dagligdag. Og så udvikler den politiske og organisatoriske kontekst sig løbende. Det har også indflydelse på praksis på området,” siger hun og henviser til, at det for eksempel i 2016 blev muligt at indskrive nyankomne børn direkte i almenklasserne, så længe de fik en supplerende sprogundervisning, som svarede til deres behov. Det har 15 % af kommunerne fortolket sådan, at hele indsatsen kan foregå i almenundervisningen, viser en undersøgelse, som Danmarks Evalueringsinstitut offentliggjorde i november 2019. Det er et stort problem, mener Helle Pia Laursen.

“Vi ser også internationalt en tendens til *mainstreaming* – det at tosprogede i højere grad indgår i den almindelige undervisning. Men der er ikke forskningsmæssigt belæg for, at det virker,” siger hun. “De nyankomne børn har behov

for en målrettet undervisning i det danske sprogs konventioner, hvis de ikke starter i en modtagelsesklasse. Vi må ikke tro, at de lærer det af sig selv,” siger hun.

Børnene har et sprogligt repertoire

De børn, forskerne mødte, var alle motiverede for at lære dansk, så det er i hvert fald ikke her, problemet er. Det er naturligt og selvfølgelig for dem at udvide deres sproglige repertoire.

“Begrebet sprogligt repertoire er vigtigt for os, fordi vi står i en situation, hvor den sproglige diversitet er meget divers, så at sige. Nogen har karakteriseret det som sproglig superdiversitet. Det dækker over, at børnene møder, bruger og blander mange forskellige sprog i deres hverdag, og at deres sproglige identiteter er ret sammensatte,” siger hun og uddyber:

“De sprog, de anvender, afspejler deres eget, forældrenes og deres nære families levede liv. Her taler vi som sagt både om børn, der er født og opvokset i Danmark i familier, hvor der tales flere sprog, og om børn, der er kommet hertil senere, og også om børn, der har levet dele af deres liv i Danmark og dele i andre lande – for eksempel har nogle rejst frem og tilbage mellem Danmark og Grønland.”

Nogle har familie i Sverige og er derfor begyndt at lære lidt svensk, og nogles forældre er blevet skilt, og så taler de engelsk eller et andet sprog derhjemme med den nye papfar, fortæller hun.

“Det er meget komplekst. Når mennesker bevæger sig rundt i verden, påvirker det

deres sproglige repertoier. Derfor kan det også være meget svært at forudse, hvad der er kendt, og hvad der er ikke-kendt for dem på dansk,” siger hun.

Det kræver en rummelighed og en fleksibilitet i forhold til at møde børnene, hvor de er, og give dem en relevant undervisning. Og det er en svær udfordring, som mange lærere står midt i. Men samtidig gør det, at mange af børnene har en stor sproglig viden og appetit med sig.

“Vi har for eksempel set, hvordan de allerede ved skolestart var i fuld gang med at udforske forskelle og ligheder mellem de sprog og skriftsystemer, de kendte til. Og det er viden, de trækker på i deres læse- og skrivetilegnelse,” siger hun.

Sprogskam spærrer for læring

En af de tosprogedes børns udfordringer ved at lære dansk er, at både skolen, test og nogle gange også eleverne selv fokuserer på mangler, mener Helle Pia Laursen. Hun opfordrer til, at man bevæger sig væk fra kan-kan ikke-tænkningen.

“Vi ser mange børn, som er optagede af, hvad de ikke kan, og som mangler mod til at prøve sig frem rent sprogligt. Vi kalder det sprogskam,” siger hun. “De siger ikke direkte, at de skammer sig eller ikke vil fejle, men det kommer til udtryk nonverbalt og på andre måder. Børnene forsøger at klare sig med det dansk, de kan i forvejen, i stedet for at bygge

videre på det. Og det er et problem, for det er vigtigt at kaste sig ud i at eksperimentere med sproget, hvis man skal blive god til det. Derfor har vi i vores projekt haft fokus på at afprøve metoder, der kan gøre børnene mere nysgerrige og risikovillige.”

At strække sproget

Helt konkret har man i nogle klasser gjort det, som forskerne kalder at strække sproget.

“At strække sproget vil sige at bruge det på måder, som man ikke plejer. Vi taler dels om vertikalt sprogstræk, hvor man for eksempel bytter ét ord ud med et andet, og om horisontalt sprogstræk, hvor man laver sin sætning længere ved at bygger flere informationer på eller eksperimenterer med at gøre tekster mere eller mindre informationstætte,” forklarer Helle Pia Laursen.

De elever, der har dansk som modersmål, har også gavn af at udvikle deres sprog, så sådan nogle aktiviteter kan fint foregå i almenundervisningen. Så bliver det at udvikle sproget også afdramatiseret og normaliseret.

Forskerne anbefaler, at børnene får lov til at trække på alle de ressourcer, der er tilgængelige, lige fra synonymordbogen til Google Translate. Og så er metalingvistiske refleksioner oplagte:

“I en klasse var der ni forskellige sprog repræsenteret, og her sammenlignede børnene sprogene. Det fungerede godt, fordi de var interesserede i, hvilke sprog de andre børn kunne, og de ville gerne lære hinandens sprog. Det skabte en god social kontakt imellem børnene, som samtidig lærte noget om, hvordan sprog er opbygget.”

Væk fra korrekthetskultur

Helle Pia Laursen anbefaler en tostrengt indsats, hvis det skal lykkes at løfte de tosprogedes kompetencer i dansk:

“Fra politisk side bør man anerkende de udfordringer, der er, og sørge for, at der er faglige ressourcer og supplerende danskundervisning til de børn, der har brug for det,” siger hun.

“Samtidig ser jeg gerne, at vi bevæger os væk fra den korrekthetskultur, som skaber sprogskam og frygt for at lave fejl. Det er et stort problem, hvis børnene oplever, at sprog er noget, man kan blive dømt ude af et fællesskab på. Vi skal derfor ikke rynke på næsen og blive overraskede over, hvad det er, de ikke kan – det er nemlig meget forskelligt fra barn til barn. Vi skal i stedet sætte ind med en indsats, der bygger på viden om flersprogethed og sprogtilenelse, og på den måde løfte børnenes sprog.” ■

»Vi ser mange børn, som er optagede af, hvad de ikke kan, og som mangler mod til at prøve sig frem«

Helle Pia Laursen

OM PROJEKTET TEGN PÅ SPROG SÅDAN GJORDE FORSKERNE

Eleverne blev interviewet og sat i nogle situationer, hvor forskerne kunne observere deres interaktioner omkring sprog og læsning. For eksempel blev de i grupper præsenteret for bildeleder eller tekst, der kunne danne udgangspunkt for en samtale. Andre gange skulle børnene selv producere et produkt. Forskerne tilrettelagde også undervisning sammen med læreren, som blev videooptaget og analyseret.

Projektet er et samarbejde mellem DPU, Aarhus Universitet, VIA UC, UC Nordjylland, UC Lillebælt og UCC (nu KP) samt Aarhus, Aalborg, Vejle, Odense og Københavns kommuner. Projektet er støttet af Undervisningsministeriet og Integrationsministeriet.

Læs mere

Bog: Helle Pia Laursen. Tegn på sprog. Literacy i sprogligt mangfoldige klasser, Aarhus Universitetsforlag, 2019.

Rapporter og inspiration til undervisningen kan findes på www.kp.dk/tegn-paa-sprog

HELLE PIA LAURSEN er lektor i literacy-pædagogik og sproglig diversitet på DPU, Aarhus Universitet. Hun underviser på kandidatuddannelsen i didaktik – dansk.